

УДК 373.6:37(043.2)

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-pmtp-2023-2-8>

АКТИВІЗАЦІЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ 10–11 КЛАСІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Царенко Олександр Миколайович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри технологічної та професійної освіти

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID ID: 0000-0002-8130-6858

Царенко Ірина Леонтіївна,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри технологічної та професійної освіти

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID ID: 0000-0002-0720-4650

Кулик Аліна Олексіївна,

вчителька трудового навчання

Підлісненської філії

Комунального закладу «Олександрійський ліцей № 2»

ORCID ID: 0009-0003-2554-8531

Стаття присвячена виявленню дидактичних можливостей мультимедійних технологій у профорієнтаційній роботі з учнями 10-11 класів як ефективних засобів їх професійного самовизначення. З'ясовано, що активність учнівської молоді щодо вибору майбутнього виду трудової діяльності суттєво зростає в старшому шкільному віці, адже випускники постають перед вибором майбутньої професії. Проте очевидна застарілість методичних розробок для вчителів різного фаху, які мають спільно працювати в напрямі допомоги старшокласникам у професійному самовизначенні, суттєво обмежує їхні можливості, особливо з урахуванням такого чинника, як інтенсивний розвиток засобів інформаційних комунікацій і мультимедійних технологій. Проаналізовані у статті науково-педагогічні джерела і передовий педагогічний досвід переконують, що сучасні мультимедійні технології стали невід'ємною частиною освітнього процесу. На основі експериментального впровадження мультимедійних технологій з профорієнтаційною метою в комунальному закладі «Олександрівський ліцей № 2» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області ефективними виявилися такі методики: використання відеоінтерв'ю з фахівцями; застосування он-лайн тестування; використання візуалізації професій; проведення віртуальних екскурсій у формі ділових ігор; реалізація групових проєктів. Разом з цим виявлені недоліки, пов'язані із невизначеністю значної частини старшокласників щодо майбутньої професії. Такий стан зумовлює потребу активізації профорієнтаційної роботи в закладах освіти, адже нереалізованими залишаються профорієнтаційні можливості соціальних медіа-платформ, зокрема YouTube, Instagram, LinkedIn та інших, що може бути перспективним напрямом удосконалення освітнього процесу. Водночас результати дослідження дали змогу визначити основні кроки професійної орієнтації учнів старшого шкільного віку, якими стали: самоаналіз, дослідження професій, практичні дослідження, консультації інших фахівців, планування майбутньої кар'єри. У дослідженні наголошується, що професійна орієнтація є перманентним процесом, тому представники молодого покоління можуть змінювати свої цілі та інтереси через деякий час. Однак ретельна підготовка і розуміння своїх можливостей допоможуть старшокласникам зробити обґрунтований вибір щодо своєї майбутньої кар'єри.

Ключові слова: технологічна освітня галузь, професійна орієнтація, мультимедійні технології, методи візуалізації.

Tsarenko Oleksandr, Tsarenko Irina, Kulik Alina. Activation of professional orientation work with students 10-11 classes by means of multimedia technologies

The article is devoted to revealing the didactic possibilities of multimedia technologies in career guidance work with students of grades 10-11 as effective means of their professional self-determination. It was found that the activity of student youth regarding the choice of the future type of labor activity increases significantly in high school age, because the graduates are faced with the choice of the future profession. However, the obvious obsolescence of methodological developments for teachers of various specialties, who must work together to help high school students in professional self-determination, significantly limits their opportunities, especially taking into account such a factor as the intensive development of information communication tools and multimedia technologies. The scientific and pedagogical sources and advanced pedagogical experience analyzed in the article convince us that modern multimedia technologies have become an integral part of the educational process. On the basis of the experimental implementation of multimedia technologies with the purpose of career guidance in the communal institution "Olexandrivsky Lyceum No. 2" of the Oleksandrivsk settlement council of the Kropyvnytskyi district of the Kirovohrad region, the following methods proved to be effective: use of video interviews with specialists; application of online testing; use of visualization of professions; conducting virtual tours in the form of business games; implementation of group projects. At the same time, shortcomings related to the uncertainty of a large part of high school students regarding their future profession were identified. Such a situation dictates the need to intensify career guidance work in educational institutions, because the career guidance opportunities of social media platforms, in particular YouTube, Instagram, LinkedIn and others, remain unrealized, which can be a promising direction for improving the educational process. At the same time, the results of the study made it possible to determine the main steps of professional orientation of high school students, which were: self-analysis, research of professions, practical research, consultations of other specialists, future career planning. The study emphasizes that professional orientation is a permanent process, so representatives of the younger generation can change their goals and interests after some time. However, careful preparation and understanding of their capabilities will help high school students make informed choices about their future career.

Key words: *technological educational field, professional orientation, multimedia technologies, visualization methods.*

Вступ. Інтенсифікація інформаційно-технічних і полікультурних процесів у сучасному швидкозмінному світі зумовлює потребу підготовки учнівської молоді, особливо старшого шкільного віку, до усвідомленого вибору майбутньої професії. Згідно з вимогами Нової української школи життєва компетентність учня (вміння вчитися впродовж життя) передбачає формування вміння вибудовувати власну освітню та професійну траєкторію для досягнення професійного успіху і подальшого кар'єрного зростання [1].

Відповідно, завдання профорієнтаційної роботи у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) повинні не лише обмежуватися ознайомленням учнів з професіями та правилами їх вибору, а й доповнюватися такими важливими складовими виховання: спрямованістю на самопізнання як основу професійного самовизначення; формуванням вміння аналізувати свої здібності, співставляти їх з вимогами конкретної професії, планувати траєкторію оволодіння професією, розвивати власні професійно важливі якості особистості.

Як свідчить практичний досвід, активність учнівської молоді щодо професійного самовизначення суттєво зростає в 10-11 класах, адже випускники ЗЗСО постають перед вибором майбутньої професії. Проте очевидна застарілість методичних розробок для вчителів різного фаху, які мають спільно працювати в напрямі допомоги старшокласникам у професійному самовизначенні, суттєво обмежує їхні можливості, особливо з урахуванням такого чинника, як інтенсивний розвиток засобів інформаційних комунікацій і мультимедійних технологій.

Аналіз досліджень і публікацій. Професійній орієнтації молодого покоління педагогічно-дослідники завжди приділяли значну увагу. Науково-педагогічні праці О. Коберника, В. Сидоренка, М. Янцура та багатьох інших присвячені розв'язанню актуальних питань, пов'язаних з оволодінням учнями технологічною освітою, яка має значний компетентнісний потенціал і сприяє вчасному їх професійному самовизначенню. Учені розглядали особистість як активний і самостійний суб'єкт професійного самовизначення.

На актуальності проблеми формування особистісних характеристик учнів, необхідних сучасному ринку праці, звертається увага в науково-педагогічних працях І. Беха, О. Коберника, Н. Ничкало, В. Моляко та інших. Зокрема, у процесі визначення структури готовності учнів старшого шкільного віку до самостійного вибору майбутнього виду професійної діяльності І. Бех і М. Тименко обґрунтували категорії «ставлення» та образ «Я» як мету формування і розвитку особистості [2].

У деяких педагогічних досліджень, присвячених проблемі технологічної освіти та профорієнтації школярів (В. Сидоренко, Д. Тхоржевський, М. Янцур та інші), розглядається формування інтересу до вибору майбутнього виду трудової діяльності через систему взаємопов'язаних компонентів. Ці компоненти (за твердженням М. Левітова) доцільно поєднати в такі групи:

I група – мотиваційні компоненти, в яких характеризується конкретна професія та суспільна значущість цього виду трудової діяльності.

II група – компоненти підготовки до майбутньої трудової діяльності (операційно-пізнавальні), які традиційно включають знання, вміння та навички.

III група – індивідуально-психологічні (вольові) компоненти, які характеризують особливості мислення людини.

Зокрема, до операційно-пізнавального (професійного) компоненту входять знання про професії відповідної галузі, а також спеціальні знання, вміння і навички та набутий у процесі трудової підготовки досвід.

Як зазначається в багатьох дослідженнях, нині спостерігається тенденція недостатньої зорієнтованості змісту освіти на формування здатності людини використовувати здобуті знання та вироблені вміння у практичній діяльності. Водночас ефективність використання інноваційних методів трудового навчання та виховання учнівської молоді, які спрямовані на посилення практичної спрямованості освітнього процесу в ЗЗСО, суттєво залежить від використаних засобів навчання, зокрема мультимедійних технологій [3].

Отже, **метою статті** є висвітлення дидактичних можливостей мультимедійних технологій у профорієнтаційній роботі з учнями 10–11 класів як ефективних засобів їх професійного самовизначення.

Методи дослідження. Під час дослідження використовувався комплекс таких методів: аналіз передового педагогічного досвіду, науково-методичної літератури, навчальних програм, підручників і посібників; узагальнення з метою визначення понятійного апарату дослідження, формулювання висновків, виявлення методичних особливостей використання засобів мультимедіа з профорієнтаційною метою.

Результати дослідження. Як показують результати аналізу науково-педагогічних досліджень та передового педагогічного досвіду, вчасне професійне самовизначення учнівської молоді забезпечує комплекс профорієнтаційних заходів, які кваліфіковано проводяться в закладах загальної середньої освіти. Доцільно зазначити, що провідну роль під час планування, організації та проведення профорієнтаційної роботи відіграє вчитель технологій, адже лише у навчальних майстернях учні виконують трудові дії та операції під час роботи над проектом. Технологічна освіта у ЗЗСО має значні можливості у формуванні ключових компетентностей і наскрізних умінь школярів, які здобувають знання про сучасні технології виробництва, властивості конструкційних матеріалів та їх застосування у виробництві. Зокрема, вирішенню практичних питань професійного самовизначення школярів сприяють такі напрями діяльності педагогічного колективу ЗЗСО: надання учням профорієнтаційної інформації (переважно політехнічного характеру); сприяння об'єктивному оцінюванню учнями власних можливостей; індивідуальна допомога школярам у виборі професії відповідно до їх нахилів, інтересів і можливостей (з урахуванням потреб ринку праці); реалізація системного підходу у проведенні профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю; залучення батьківського потенціалу до про-

цесу вчасного і свідомого вибору школярами майбутньої професії; ознайомлення учнів з професіограмами тощо.

Ми погоджуємося з думкою М. Янцура в тому, що *професійне самовизначення* – це процес самопізнання та об'єктивної оцінки учнями власних індивідуальних особливостей, порівняння професійно важливих якостей і можливостей з вимогами, необхідними для оволодіння конкретною професією. В основі вчасного професійного самовизначення учнівської молоді закладено протиріччя між прагненням молоді людини до самостійності та її неготовністю до здійснення обґрунтованого вибору професії [4, с. 188].

Разом із цим окреслена проблема нині загострюється у зв'язку з нерозв'язаністю питань щодо використання інноваційних методів і засобів навчання нового покоління (зокрема мультимедійних технологій) з профорієнтаційною метою в той час, коли вони є не тільки одним із перспективних напрямів інформатизації, а й оптимізації освітнього процесу. Ці технології інтегрують у собі потужні розподілені освітні ресурси, які здатні створювати середовище для формування та розвитку ключових компетентностей учнів, до яких відносяться інформатична та комунікативна. Окрім цього, завдяки мультимедійним технологіям відкриваються принципово нові методичні підходи до організації освітнього процесу в цілому та до проведення профорієнтаційної роботи зокрема [5; 6].

У навчальному посібнику за редакцією А. Гуржія «Мультимедійні технології та засоби навчання» авторським колективом обґрунтовано понятійний апарат мультимедійних технологій. Зокрема, під терміном «*multimedia*» автори розуміють систему комплексної взаємодії візуальних і аудіоефектів під управлінням інтерактивного програмного забезпечення із застосуванням сучасних технічних і програмних засобів, що об'єднують текст, звук, графіку, фото, відео в одному цифровому форматі. «*Hipermidia*» – це комп'ютерні файли, які взаємопов'язані за допомогою гіпертекстових покликань для переміщення між окремими мультимедійними об'єктами [7].

Як свідчить досвід організації та проведення виховних заходів профорієнтаційного спрямування з активним використанням мультимедійних технологій в комунальному закладі «Олександрівський ліцей № 2» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області, ефективними виявилися такі методики:

1. Використання відеоінтерв'ю з фахівцями. Учні переглядали відеоінтерв'ю з представниками різних професій, які розповідали про особливості своєї роботи на виробництві (установі, організації тощо), що допомогло старшокласникам отримати більш глибоке розуміння професійного світу і визначитися, який вид трудової діяльності їх цікавить.

2. Інтерактивні веб-сайти та он-лайн тестування. Старшокласники експериментували з веб-сайтами та онлайн-ресурсами, які дають змогу проходити тестування і виконувати різні завдання профорієнтаційного змісту з метою визначення власних інтересів і здібностей.

3. Візуалізація професій. Мультимедійні технології використовувалися для створення презентаційних матеріалів з наступною демонстрацією реальних умов праці представників різних професій. Ці матеріали включали фото, відео та анімацію з певними прийомами трудових дій та операцій, які демонстрували різні аспекти реальної робочої обстановки на виробництвах.

4. Віртуальні екскурсії. За допомогою мультимедійних технологій можна створити віртуальні екскурсії в різні компанії, установи та організації. Учні мають можливість досліджувати приміщення, отримувати детальну інформацію про різні професії, не покидаючи шкільну аудиторію. Проте ефективними виявилися віртуальні екскурсії у вигляді ділових ігор. При такому підході між учнями розподіляються ролі (один учень виконує роль директора, інший – начальника відділу кадрів, третій – майстра, четвертий – потенційного кандидата на робоче місце і т.д.), і в процесі комунікації вони можуть «зануритися» в «реальну» ситуацію, яка може виникнути під час пошуку роботи.

5. Групові проекти. Цей метод ґрунтується на відомих і популярних у минулому «усних журналах», проте завдяки візуалізації профорієнтаційного матеріалу засобами мультимедійних технологій дістав подальшого розвитку. Особливість методики полягає в активному залученні потенціалу учнівського колективу до організації та проведення виховних заходів профорієнтаційного спрямування. У такому випадку до заходів ретельно готується не тільки педагог, а й школярі, які створюють мультимедійну презентацію про певну професію (за груповим розподілом на добровільній основі). Це надає діяльності старшокласників дослідницького характеру, адже вони здійснюють пошук необхідної інформації, аналізують та узагальнюють зібраний матеріал, а на етапі розробки презентації використовують різні мультимедійні елементи та діляться своїми знаннями з іншими учнями.

Отже, практичний досвід упровадження мультимедійних технологій у профорієнтаційну роботу засвідчив, що ці технології стають важливим інструментом у підготовці учнів до майбутньої професійної кар'єри.

Доцільно зазначити, що на сьогодні недостатньо використовуються профорієнтаційні можливості соціальних медіа-платформ, зокрема YouTube, Instagram або LinkedIn, для розміщення корисного контенту про професії та кар'єрні поради. Ці мультимедійні засоби можуть бути використані як самостійно, так і в поєднанні з традиційними методами профорієнтації, такими як консультації з фахівцями або відвідування професійних виставок.

Урахування результатів проведеного дослідження та методичних рекомендацій М. Янцура [4] дає підстави визначити основні кроки професійної орієнтації учнів старшого шкільного віку.

1. У процесі *самоаналізу* школярі мають з'ясувати власні інтереси, виявити сильні і слабкі сторони, а також чітко визначити свої цілі щодо певної професії. На нашу думку, ефективними діагностичними методами є тестування, анкетування, групові дискусії або індивідуальні консультації.

2. Під час проведення *дослідження професій* учнів необхідно ознайомлювати з різними професіями і можливостями кар'єрного зростання. Особливу увагу доцільно приділяти потребам ринку праці, зокрема конкретного регіону нашої країни. Позитивний результат досягається через відвідування професійних виставок, розмови з фахівцями, дослідження різних професійних шляхів в Інтернеті або використання спеціальних довідників про професії.

3. *Практичні дослідження* реалізуються завдяки безпосередній участі старшокласників у стажуваннях, практиках або волонтерських програмах. Набутий практичний досвід сприятиме підтвердженню чи спростуванню правильності професійного вибору.

4. *Консультації інших фахівців*, зокрема кар'єрних консультантів, психологів або вчителів, які допоможуть старшокласникам зрозуміти їхні можливості та надати поради щодо вибору професії.

5. *Планування майбутньої кар'єри* є основним результатом професійної орієнтації і полягає у створенні особистого кар'єрного плану, який враховує професійні інтереси учня. Кар'єрний план може містити вибір відповідного закладу професійної освіти, конкретної спеціальності, отримання додаткових кваліфікацій тощо.

Важливо наголосити, що професійна орієнтація є перманентним процесом, тому представники молодого покоління можуть змінювати свої цілі та інтереси через деякий час. Однак ретельна підготовка і розуміння своїх можливостей допоможуть старшокласникам зробити обґрунтований вибір щодо своєї майбутньої кар'єри.

Висновки. Результати проведеного дослідження щодо впровадження мультимедійних технологій у профорієнтаційну роботу з учнями старших класів засвідчили ширші дидактичні можливості новітніх засобів навчання порівняно з традиційними. Ефективними виявилися такі методи візуалізації профінформаційного інформування старшокласників: використання відеоінтерв'ю з фахівцями; застосування он-лайн тестування; використання візуалізації професій; проведення віртуальних екскурсій у формі ділових ігор; реалізація групових проектів. Разом із цим виявлені недоліки, пов'язані із невизначеністю значної частини старшокласників

щодо майбутньої професії. Такий стан зумовлює потребу активізації профорієнтаційної роботи в ЗЗСО, адже нереалізованими залишаються профорієнтаційні можливості соціальних медіа-платформ, зокрема YouTube, Instagram, LinkedIn та інших, що може бути перспективним напрямом подальших досліджень.

Література:

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczija.pdf> (дата звернення: 01.08.2023).
2. Бех І.Д., Тименко М.П. Професійна спрямованість змісту навчально-трудової діяльності школярів. *Наукові записки ТДПУ. Серія: Педагогіка*. № 5. 1999. С. 15–21.
3. Царенко О.М., Новосад Л.В. Методичні особливості використання інформаційно-технічних засобів візуалізації програмного матеріалу на уроках технології. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2023. Вип. 208. С. 255–259.
4. Янцур М.С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи. Курс лекцій: навч. посіб. Київ: ВД «Слово», 2012. 464 с.
5. Царенко О.М. Методологічні аспекти використання мультимедійних засобів у навчальному процесі. *Науковий вісник Льотної академії*. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр. 2017. Вип. 1. С. 213–217.
6. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні: навч.-метод. посіб. / за ред. О.М. Коберника, Г.В. Терещука. Умань: СПД Жовтий, 2008. 212 с.
7. Гуржій А.М., Гуревич Р.С., Коношевський Л.Л. Мультимедійні технології та засоби навчання: навч. посіб. / за ред. Гуржія А.М. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 556 с.

References:

1. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannya serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]. Retrieved from <http://mon.gov.ua%202016/12/05/konczepczija.pdf> [in Ukrainian].
2. Beh, I.D., Tymenko, M.P. (199). Profesiina spriamovanist zmistu navchalno-trudovoi diialnosti shkoliariv [Professional orientation of the content of educational and work activities of schoolchildren]. *Scientific notes of TDPU. Series: Pedagogy*, 5, 15-21 [in Ukrainian].
3. Tsarenko, O.M., & Novosad, L.V. (2023). Metodychni osoblyvosti vykorystannia informatsiino-tekhnichnykh zasobiv vizualizatsii prohramnoho materialu na urokakh tekhnolohii [Methodological features of the use of information and technical means of visualization of software material in technology lessons]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky - Proceedings. Series: Pedagogical sciences*, 208, 255-259 [in Ukrainian].
4. Yantsur, M.S. (2012). *Profesiina oriientatsiia i metodyka proforiientatsiinoi roboty. Kurs lektsii* [Professional guidance and methods of career guidance work. Course of lectures]. Kyiv: VD «Slovo» [in Ukrainian].
5. Tsarenko, O.M. (2017). Metodologichni aspekty vykorystannja mul'tymedijnyh zasobiv u navchal'nomu procesi [Methodological aspects of using multimedia tools in the educational process]. *Naukovyj visnyk L'otnoji akademiji - Scientific Bulletin of the Flight Academy*, 1, 213–217 [in Ukrainian].
6. Kobernyk, O.M., & Tereshchuk, G.V. (Eds). (2008). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii u trudovomu navchanni* [Innovative pedagogical technologies in labor education]. Uman: SPD Yellow [in Ukrainian].
7. Gurzhii, A.M., Gurevich, R.S., Konoshevskiy, L.L., & Konoshevskiy, O.L. (2017). *Multymediini tekhnolohii ta zasoby navchannia* [Multimedia technologies and teaching aids]. Gurzhia A. M. (Ed.). Vinnytsia: Nilan-LTD [in Ukrainian].